

Mor Bengtas bortgång 1921

Av Henning Persson

Även de gamla begravningssederna på landsbygden är ett inslag i gången tids kultur. I följande artikel skildras på ett ingående och självupplevt sätt den dåtida folkseden i samband med Bengta Nilssons bortgång och begravning för sjuttiofem år sedan. Mor Bengta var gift med lantbrukaren Isak Nilsson, som brukade en gård i Påarp, alldeles i närheten av gränsen till Frosta härad. Henning Persson, som har ett lantbruk, Lillgården, i Arup, Löberöd, var 87 år gammal, när han 1994 skrev ned sina minnen från mor Bengtas bortgång.

Det är våren 1920. Mor Bengta kände sig svag och trött och tänkte kanske att det var en förkylning på gång. Sjuk hade hon inte varit en enda gång under sitt mer än sjuttioåriga liv.

Hon hade sin make och sina fyra barn, två söner och två döttrar, som var mellan 40 och 50 år. Hemmet hade alltid varit den fasta punkten för hela familjen. Hände något en av dem, ställde de övriga upp för att på alla sätt hjälpa. Så även nu. Mor var trött och orkade inte som förr. Döttrarna övertog mer och mer av hennes sysslor.

Mor hade tidigt lärt dem allt om matlagning, hur slakten skulle tillvaratas, hur storbaket gick till och när det skulle ystas i början på augusti, då klöverns stöd i blom. De hade fått lära sig alla slags vävning, från filter och kostymtyg till far och bröderna och tyg till sig själva, de kunde väva gardintyg, lakan, handdukar, förkläden, drejel till täcken, dukar och mycket annat.

När döttrarna kom in till mor Bengta, där hon låg i sin säng och berättade om sina sysslor, såg hon nöjd ut och de tänkte att hon kanske var glad åt allt hon lärt dem.

Tiden gick och våren 1921 kom med sedvanligt arbete på åkrarna. Doktorn hade varit hos mor ett par gånger och gett henne stärkande medicin, men trots detta blev hon bara tröttare.

En dag vid midsommartid, då hela familjen var samlad till eftermiddagskaffe lade sig mor Bengta för att vila. Plötsligt fanns hon inte mer. Lungt och fridfullt somnade hon in och slutade sitt liv, som varit fyllt av arbete och omtänksamhet om de sina. Familjen och gården hade fått sorg. Nu måste allt ordnas för begravningen.

Dagen därpå körde äldsta dottern och sonen först till prästgården och anmälde dödsfallet samt be-

stämde begravningen till före högmässan kl 10. Man uttryckte önskan om att alla begravningsgästerna skulle övervara högmässan, som på den tiden varade i två timmar. Präst och klockare skulle bjudas och var de förnämsta gästerna. Efter besöket i prästgården gick färden till Hörby, där kistan köptes. Under tiden hade de andra barnen rymt ut kistekammaren, där mor skulle ligga lik.

Med hjälp av ett par grannkvinnor spändes vita lakan i taket och över väggarna. Därefter kläddes med en och en halv decimeters mellanrum murgrönsblad i raka linjer från golv till tak och ner till golvet igen på den andra sidan så det såg ut som ett stjärnvalv över hela kammaren. Framme vid huvudgärdet ordnades ett altare och över detta på en bar yta i storleken 1x2 alnar, inramad av en myrtengirlang, stod den avlidnas initialer B N, också i myrten. Framför låg Bibeln uppslagen omgiven av ljusstakar och blommor. När kvällen kom, var arbetet med iordningsställandet av likrummet i stort sätt färdigt.

Is och enebuskar

Under dagens lopp hade bror och syster kommit hem från Hörby med kistan. Ett problem var att dödsfallet inträffade under en värmebölja.

Efter många goda råd och diskussioner blev det bestämt att ställa kistan över två tvättbaljor och så hämtades is varje morgon och kväll från det dåvarande slakteriet i Askeröd, det enda ställe i trakten som hade tillgång till is. Det var ett tidsödande och omständligt arbete eftersom vattnet efter den smälta isen måste tömmas vid varje ny påfyllning.

En av sönerna gick bort till fäladen och högg ner några enar, vilka lades under altaret för att luften

skulle bli friskare. Äldsta dottern klippte myrten och smyckade därmed kistan.

Nästa dag, som var en söndag, åkte hela familjen till kyrkan för att höra tacksägelsen över mor och utse begravningsplats. När de lämnade kyrkan, råkade de på traktens matlagerska och överenskom med henne om hur mycket som skulle köpas till begravningsmiddagen. Antalet gäster beräknades till 50 – 60. Det var en gammal sed att vid dödsfall skulle hela byns befolkning inbjudas, inklusive präst, klockare och kyrkovaktmästare med fruar.

På måndagen skulle alla gardiner tas ned och tvättas, golvet i salen skuras. I förberedelserna för begravningen ingick även nya överläggningar med matlagerskan, bak m m och besök hos sömmer-skan för beställning av nya klänningar och kappor till döttrarna.

Många rätter

Måltiden skulle som sed var inledas med buljong och pastejer, därefter fisk, hälleflundra, och göd-kalvsstek samt som avslutning hemmagjord glass med spettkaka. Sist skulle det bli kaffe med bl a tårta. Det var en oskriven lag att alla skulle skära av tårtorna, i det här fallet blev det ett tjugotal, och det som inte gick åt skickades hem med givarna. Matlagerskan skrev namnappar och lade i tårtbe-hållarna som var av plåt.

Men innan man kommit så långt skulle mycket ordnas. Porslin lånades av handlaren. De tvättade gardinerna skulle stärkas och hängas upp. Fönster-blommornas krukor försågs med vitt crepepapper, ombundet med svart band, och alla stolar kläddes med vita handdukar och sofforna med lakan på locket och handdukar på sidorna. Över det stora matbordet lades en vit drejelduk dekorerad med en löpare av svart och vit crepe samt tennljusstakar och blommor i vas.

I kammaren intill salen skulle dukas för heders-gästerna och familjen. Sittplatser fanns inte för alla de väntade gästerna utan en del måste stå och äta.

Utstrött granris

Begravningsdagen närmade sig. De beställda sorg-kläderna hämtades. I skogen höggs fyra resliga granar, som placerades vid dörren. Granris hack-ades i en och en halv decimeter långa kvistar, som skulle strös över hela vägen in till gården.

Vagnsselarna putsades och bärbindorna för kis-tan tvättades och stärktes. De hade inte använts sen farfar gick bort. De var av mycket fin lärft med ett sytt kors och en blomsterslinga i varje ände samt

omsorgsfullt fällade. Mot kvällen hämtade man hem kransen till mor.

På lördagskvällen gick jag och min syster till sorgehuset med en blomsterkrans, och istället för en tårta medförde vi en spettkaka, bakad på tre tjug ägg.

Vi såg mor Bengta i sin kista och allt vackert som gjorts för att pryda kammaren. Därefter bjöds vi på kaffe. När solen gick ned tog äldsta dottern almanackan och stämde av tiden på sin klocka med tanke på söndagen.

Begravningsdagen kom alla gästerna kl 9 och bjöds på kaffe med flera sorters kakor. Maken och barnen gick in i likrummet och samlades kring kistan, där äldste sonen läste ur psalmboken "När den döde bäres ut ur sorgehuset". Kistan bars till den väntade likvagnen, som var draperad med svart tyg och silverfärgade fransar. De närmastes kransar placerades på kistan och dessutom häng-des kransar, några av dem pärlkransar, på vagnens pelare.

Så gick alla var och en till sin hästskjuts. Först körde vagnen med prestaverna, som fördes av nämndemannen och äldste kusinen på den avlid-nas sida. Därefter följde de närmast sörjande och byns folk, i allt ett femtontal skjutsar. Längs vägen till kyrkan och vid alla gårdar som passerades hade lagts ut granris som en hedersbevisning och en gård av aktning för den bortgångna.

Redan på ett avstånd av en kilometer från kyr-kan kunde kyrkovaktmästaren se sorgetåget komma och började då ringningen. Kistan bars in i kyrkan av mor Bengtas söner och två kusiner på hennes sida. Vid denna tiden stod under hela begravningsakten de prestaverande som ett slags hedersvakt vid kistan framme i koret.

Lång dag

När gudstjänsten var slut återvände gästerna till sorgehuset, där allt dukades fram som matlager-skan och hennes medhjälpare tillrett. Diskning skedde mellan de olika rätterna, som serverades i omgångar, först till kvinnorna och sen till männen.

När den sista koppen kaffe serverats och sista tårtbiten skurits hade klockan hunnit bli nio på kvällen. Prästen höll ett tacktal till värdfolket och bjöd farväl. Sen for var och en hem till sitt.

Dagen därpå var vi ungdomar samt en del som hjälpt till vid begravningen, i allt ett tjugotal per-soner, bjudna på middag i sorgehuset.

FOTNOT. Drejel är ett bl a mellanskönt dialektord för dräll, en typ av rutig, fin vävnad, använd t ex för duktyg, sängöver-kast och liknande.